

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Riku Vuontisjärvi

Liikesopimuksen kohtuullistaminen ja sen vaikutus yrityksen liiketoimintatariskeihin

Oikeustoimilain 36 §:n tausta, tavoitteet ja liiketoimintaan suuntautuvat vaikutukset

Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö
Talousoikeuden kandidaatin tutkielma
Kauppatieteiden kandidaatti

Vaasa 2025

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Riku Vuontisjärvi		
Tutkielman nimi:	Liikesopimuksen kohtuullistaminen ja sen vaikutus yrityksen liiketoimintariskeihin: Oikeustoimilain 36 §:n tausta, tavoitteet ja liiketoimintaan suuntautuvat vaikutukset		
Tutkinto:	Kauppätieteiden kandidaatti		
Oppiaine:	Talousoikeus		
Työn ohjaaja:	Vesa Annola		
Valmistumisvuosi:	2025	Sivumäärä:	38

TIIVISTELMÄ:

Tämä tutkimus tarkastelee yleisellä tasolla sitä, mitä yritysten välistä liiketoimintaa harjoittavan yrityksen tulisi ottaa huomioon liikesopimusten laadinnassa, jotta sen sopimuskumppani ei voisi tehokkaasti vedota sopimusehdon kohtuuttomuuteen ja vaatia liikesopimuksen ehtojen kohtuullistamista. Suomen oikeusjärjestelmän piirissä sopimuksen kohtuullistaminen eli sen sovittelu on mahdollista oikeustoimilain 36 §:n nojalla.

Tarkastelun lähtökohtana on sopimusoikeuden klassinen *pacta sunt servanda* -periaate, jonka mukaan sopimukset on pidettävä. Periaatetta on pidetty varallisuusoikeuden kulmakivenä ja edellytyksenä ennustettavalla kaupankäynnille. Periaate ei kuitenkaan ole millään oikeudenalalla enää ehdoton. Erityisesti vuonna 1983 voimaan tullut oikeustoimilain 36 §:n muutos on vauhdittanut tätä kehitystä. Tämän niin kutsutun yleisen sovittelusäännöksen perusteella yksi tai useampi sopimusehto voi tulla kohtuullistetuksi sen sisällön, osapuolten aseman tai olosuhteiden muutosten seurauksena. Kohtuullistaminen voi tarkoittaa myös koko sopimuksen raukeamista.

Lähestymistapa aiheeseen on oikeusdogmaattinen. Se kuvaa ja jäsentää voimassa olevaa lainsäädäntöä, oikeuskäytäntöä, lainvalmistelumateriaalia ja oikeuskirjallisuutta. Tavoitteena on tunnistaa ja kuvata niitä yleisiä periaatteita ja lainsäätäjän tavoitteita, jotka vaikuttavat oikeustoimilain 36 §:n taustalla. Liiketaloudellinen näkökulma aiheeseen on sopimusten ennakoitavuuden vahvistaminen tavalla, joka lisää sopimuksen osapuolten luottamusta sopimusvelvoitteiden täysimääräiseen toteutumiseen.

Tavoitteena ei ole tarjota valmiita liikesopimusmalleja eikä listata kohtuullistamisriskiä hälventäviä yksityiskohtaisia sopimuskäytäntöjä, vaan tuoda esiin oikeudellisia ja liiketaloudellisia periaatteita, jotka huomioimalla sopimuksen osapuolten oikeusvarmuus kasvaa oikeustoimilain 36 §:n kontekstissa. Näin tutkimus toimii sekä yrityksen sopimusriskien hallinnan apuvälineenä että oikeudellisena alustuksena osapuolten sopimusintressien suojaamiseksi sopimuksen laatimisen yhteydessä ja muuttuvissa sopimusolosuhteissa.

AVAINSANAT: kohtuullistaminen, oikeustoimi, tahdonilmaus, sopimusehdot, varallisuusoikeus, sopimusoikeus, sopimukset, sovittelu

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimusaiheen tausta	5
1.2	Tavoite ja tutkimusongelma	7
1.3	Aiheen rajaus, tutkimuksen näkökulma ja keskeinen terminologia	9
1.4	Tutkimuksen lähdeaineisto ja tutkimusmenetelmä	10
1.5	Tutkimuksen rakenne	11
2	Sopimuksen sitovuus ja kohtuullisuus oikeudellisina periaatteina	14
2.1	Sopimuksen sitovuuden lähtökohta	14
2.2	Kohtuullisuusperiaatteen oikeuslähteet	15
2.3	Oikeustoimilain 36 §:n perusteet ja lainvalmistelu	17
3	Sopimusehdon kohtuuttomuus	21
3.1	Sopimusehdon kohtuuttomuusperusteiden luokittelu	21
3.1.1	Osapuolten epätasaveroisuus sopimuksen syntyessä	21
3.1.2	Sopimussuoritteiden epätasapaino sopimuksen syntyessä	22
3.1.3	Sopimussuoritteiden epätasapainon syntyminen sopimuksen aikana	22
3.2	Sopimusehtojen kohtuullistamisen periaatteet	23
3.3	Sopimusehtojen kohtuullistamisen menetelmät	24
3.4	Sopimusehtojen kohtuullistamisen seuraukset	26
4	Liikesopimuksen kohtuullistamisriskien merkitys yrityksille	27
4.1	Liikesopimusten erityispiirteitä	27
4.2	Sopimuksen kohtuullistamisriski osana yrityksen liiketoimintariskiä	28
4.3	Kohtuullistamisriskin suora liiketaloudellinen vaikutus	29
4.4	Kohtuullistamisriskin vaikutus yritysarvoon ja markkina-asemaan	30
4.5	Kohtuullistamisriskin hallinnolliset vaikutukset	31
5	Yhteenveto ja johtopäätökset	33
5.1	Tutkimuksen keskeiset havainnot	33
5.2	Jatkotutkimus aiheesta	33
	Lähteet	35

Lyhenteet

HE	Hallituksen esitys
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
OikTL	Laki varallisuusosoikeudellisista oikeustoimista 228/1929
PeVL	Perustuslakivaliokunta
SuVM	Suuren valiokunnan mietintö

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaiheen tausta

Suomalaisessa oikeusjärjestelmässä vallitseva käsitys sopimusten sitovuudesta on se, että niiden osapuolet vastaavat sopimuksissa tekemistään sitoumuksista ja velvoitteista. Erityisesti liike-elämän piirissä tehtyjen sopimusten sitovuus on vahvempi kuin monilla muilla sopimusoikeuden aloilla¹. Sopimuksen sitovuuden periaate on yksiselitteinen ja yleisen oikeustajun mukainen. Se muodostaa klassisen oikeudellisen perustan, jonka varaan rakennetaan varallisoikeudellisia oikeustoimia ja sopimussuhteita. Oikeustieteen piirissä sopimuksen sitovuuden periaate tunnetaan termillä ”*pacta sunt servanda*”, mikä suomeksi käännettynä tarkoittaa ”sopimukset on pidettävä”². Periaate on osittain oikeudellinen illuusio³. Sopimusten sitovuuden periaate ei ole ollut ehdoton millään oikeudenalalla enää aikoihin. Periaatteen yhä keskeisen merkityksen vuoksi on tärkeää tuntea myös ne tilanteet, joissa se syrjäytyy jonkin vielä vahvemman oikeussuojan edeltä.

Sopimusten sitovuuden periaate asettaa oikeustoimien osapuolille painavan intressin huolehtia sopimuksen sisältämien ehtojen toteuttamiskelpoisuudesta. Se luo myös yhteisen intressin varmistua siitä, että tehdyn sopimuksen kirjaukset huomioivat sen elinkaaren aikana mahdollisesti eteen tulevia uusia tilanteita ja muuttuvia olosuhteita. Jotta osapuolilla olisi käytössään riittävä määrä oikeudellisia työkaluja korkealaatuisten sopimusten laatimiseksi, takaa lainsäädäntö suuren määrän erilaisia vapauksia osapuolten keskinäisiin sopimuskäytäntöihin.

¹ Ahlfors 2016, s. 9.

² LaVM 6/1982, s. 1.

³ Sopimuksen sitovuuden poikkeuksettoman periaatteen lieventymisestä erilaisen sääntelyn seurauksena mainitsee esimerkiksi Aurejärvi (1979, s. 725) jo kauan ennen kuin oikeustoimilain sopimusten kohtuullistamista ja sen 36 §:n muutosta koskeva lainvalmistelutyö oli edes lähtenyt käyntiin. Lakimuutoksen ja sen yleisen ”sovittelusäännöksen” voimaantulon jälkeen vastaavia kannanottoja löytyy lukuisia.

Saarnilehto ja Annola toteavat, että sopimuksen osapuoli saa pääsääntöisesti vapaasti päättää siitä, solmiko hän sopimusta ylipäänsä ja kuka on hänen sopimuskumppaninsa⁴. He jatkavat, että osapuolet saavat myös oikeuden valita, missä muodossa sopimus tehdään ja mikä on sopimuksen sisältö. Hemmo lisää myös vielä, että sopimusvapauteen sisältyy myös muotovapauteen läheisesti liittyvä tyyppivapaus sekä purkuvapaus⁵. Osapuolet saavat käyttää näitä oikeuksia heille annetun tahdon autonomian rajoissa ja niin pitkälle kuin niitä ei säädellä sopimusvapautta rajoittavan pakottavan lainsäädännön säädöksin⁶.

Oikeusjärjestelmä ja lainsäädäntö määrittävät lukuisia poikkeuksia sopimuksen sitovuuden periaatteeseen. Nämä poikkeukset voivat liittyä esimerkiksi sopimuksen syntymisen aikaisiin tapahtumiin ja olosuhteisiin, pakottavaan eli indispositiiviseen lainsäädäntöön tai sopimusosapuolten keskinäisen voima-aseman epätasapainoon. Indispositiivisen lainsäädännön oikeusvaikutus on erityisesti merkittävä kuluttajasopimusten piirissä. Vilpittömässä mielessä ja ilman pätemättömyysperusteita tehty sopimusehto voi muuttua sisällöltään erilaiseksi tai sopimus voi tulla kokonaan sivuutetuksi. Perusteena tähän ovat lukuisat erityislainsäädännön säädökset tai oikeustoimilain ja kuluttajasuojalain yleiset kohtuullistamisperusteet.

Yritysten väliseen sopimustoimintaan on niin ikään olemassa sopimusten vahvaan sitovuuteen liittyviä poikkeuksia. Niiden lukumäärä on kuitenkin kuluttajasopimuksia rajatumpi ja pakottavuus kuluttajasopimuksia heikompi. Yritysten välisistä sopimuksista käytetään usein termiä liikesopimus. Niiden oikeudellisessa arvioinnissa merkityksellisiä tekijöitä ovat muun muassa liikesuhteissa omaksutut käytännöt, tahdonvaltainen lainsäädäntö sekä itse liikesopimuksen sisältö⁷. Yrityksen näkökulmasta katsottuna, sen solmiman yksittäisen liikesopimuksen taloudellinen merkitys voi olla huomattava, ja niinpä sopimuksen sitovuuden tulee saada vahvaa oikeussuojaa.

⁴ Saarnilehto & Annola 2018, s. 17–18.

⁵ Hemmo 2003a, s. 75–76.

⁶ Saarnilehto & Annola 2018, s. 17–18.

⁷ Hemmo & Hoppu 2006, Luku 3 - sopimusten jaottelu.

Yrityksen oman liiketoimintariskien hallinnan ja toiminnan ennustettavuuden vuoksi on tärkeää, että se pystyy sekä ennakoimaan että lisätä sopimuskumppaneidensa sitoutumista yhteisiin sopimuksiin. Sopimuskumppaneiden sitouttamisen aste yhteistuumiin solmittuihin liikesopimuksiin tulisi olla mahdollisimman korkea. Sitouttamisen asteella tarkoitetaan tässä yhteydessä kokonaisarviota siitä, kuinka laaja-alaisesti ja kattavasti liikesopimus ottaa huomioon erilaisia sen sitovuutta ja sopimuskumppanin velvoitteita heikentäviä tilanteita ja määrittää niihin sopimuksen jatkuvuutta edesauttavia ratkaisumalleja. Sopimuksen yhden osapuolen matala sitouttamisen aste voi olla vastaavasti liiketoimintariski sopimuksen toiselle osapuolelle. Tämän riskin aiheuttavat mahdolliset epävarmuudet sopimuksen jatkuvuudesta ja toisen osapuolen keinot vapautua sopimusvelvoitteistaan.

Yrityksen oma intressi on erilaisin sopimusteknisin keinoin pyrkiä poistamaan tai lieventämään tällaisten riskien syntymistä jo sopimusten syntyvaiheessa. Osana liiketoiminnan riskienhallintaa ja sopimuskannan seurantaan, yrityksen tulisi myös jälkikäteen tunnistaa niitä mahdollisia tilanteita, joissa jo solmittujen sopimusten ja niiden sopimuskumppaneita velvoittavien ehtojen sitouttavat vaikutukset eivät ole riittävät⁸.

1.2 Tavoite ja tutkimusongelma

Tutkimuksen tavoite on tarjota lukijalle esitys suomalaisen varallisuus oikeuden piirissä vaikuttavasta sopimusehtojen kohtuuttomuutta käsittelevästä oikeusnormistosta sekä siihen liittyvästä kohtuuttomuusharkinnasta. Tämä luo perustan sille, että lukija voi seuraavassa vaiheessa tutustua sopimusehdon kohtuuttomuuden havaitsemiseen

⁸ Kuvitellaan tilanne, jossa yrityksen liikevaihdosta 75% syntyy asiakassopimuksista, joihin sisältyy yksipuolinen reklamointiehto, joka antaa myyjäosapuolelle yksioikeuden päättää siitä, pidetäänkö jotain poikkeamaa toimitetussa palvelussa sopimuksen tarkoittamana virheenä vai ei. Tällainen sopimusehto tulee suurella todennäköisyydellä kohtuullistetuksi tuomioistuimen toimesta ja siten sivuutetuksi sopimuksen toteuttamisessa. Kohtuullistamisen toteutuessaan vaikutukset myyjäosapuolen liiketoimintaan olisivat merkittävät.

käytännön tilanteissa sekä ennakoida ja hallita tällaisia tilanteita. Tavoitteena on myös pohtia lyhyesti sitä, kuinka sopimusten kohtuullistamisriskien tunnistaminen ja riskien välttäminen ovat yhteydessä yrityksen liiketoimintaan ja miksi liikesopimusten kohtuullistamisriskien ennakointi on yritykselle tärkeää.

Tavoitteensa saavuttamiseksi tutkimuksen tulee ensin vastata ensisijaiseen tutkimusongelmaan, jonka keskiössä on kysymys siitä, millaiset periaatteet ja oikeuslähteet vaikuttavat sopimusehdon kohtuullistamisriskin taustalla. Kohtuullistamisriskillä tarkoitetaan tässä yhteydessä oikeustoimilain 36 §:n eli niin kutsutun yleisen sovittelusäännöksen synnyttämää sopimusoikeudellista epävarmuutta, jonka realisoituessa sopimuksen alkuperäinen sisältö muuttuu.

Tutkimusongelma tarkastelee siis sitä, mitkä voimassa olevat oikeuden lähteet määrittävät sopimusehdon toteamisen kohtuuttomaksi ja ehdon kohtuullistamisen toteutuksesta. Ensisijaiseen tutkimusongelmaan löydetään yleisluonteinen vastaus tarkastelemalla oikeustoimilain 36 §:n säännöksen syntyhistoriaa, lainsäätäjän tavoitteita sekä lainvalmistelumateriaaleja. Näistä muodostuu kokonaiskuva siitä, millaista oikeusvaikutusta säännöksellä on tavoiteltu.

Samalla kun tutkimus jäsentää sopimusehdon kohtuullistamiseen liittyviä oikeuslähteitä, tarjoaa se myös kuvauksen siitä, mitkä ovat käytännön oikeudelliset ja liiketoiminnalliset vaikutukset, mikäli sopimusehto tai koko sopimus todetaan kohtuuttomaksi. Kohtuuttomuuden oikeudellinen lopputulos on merkittävässä roolissa, sillä liiketoiminnassa sopimukseen liittyvien riskien arvioinnin ytimessä ovat nimenomaan riskin toteutumisen seuraukset ja sen reaalityyölliset vaikutukset liiketoiminnalle.

Ensisijaisena tutkimuskysymyksenä on myös pohtia yleisen oikeustoimilain 36 §:n merkitystä liiketoimintariskiä aiheuttavana tekijänä. Pohdinnan näkökulmana ei ole esittää perusteluja sille, miksi sopimusehdon kohtuullistamisen salliva lainsäädäntö on hyödyllinen työkalu vähentää yrityksen riskiä juuttua epäsuotuisaksi muuttuneen

liikesopimuksen sitomaksi. Sen sijaan, näkökulmana on sopimuksen toisen osapuolen intressi sopimuksen ehtojen muuttumattomuudesta sekä liiketoimintariski, joka syntyy siitä mahdollisuudesta, että sopimuksen ehto tulee kohtuullistetuksi tai sopimus määrätään raukeamaan sopimuksen toisen osapuolen vastustuksesta huolimatta.

1.3 Aiheen rajaus, tutkimuksen näkökulma ja keskeinen terminologia

Yritysten välisten oikeustoimien kirjo on laaja ja niiden oikeustoimien monimutkaisuus vaihtelee suuresti⁹. Tämän tutkimuksen piirissä tarkastellaan yritysten välisten liikesopimusten kohtuullistamisriskiä ja yhteistä näille liikesopimuksille on se, että niissä vallitsee laaja sopimusvapaus eikä niihin sovelleta mitään liiketoimintakohtaista erityislainsäädäntöä.

Tutkimuksen ajallinen rajaus lähtee liikkeelle oikeustoimilain 36 §:n muutoksen valmistelusta ja muutoksen voimaantulosta. Valmistelutyö alkoi virallisesti hallituksen esityksellä joulukuussa 1981 ja se päättyi eduskunnan hyväksytyä lakimuutoksen marraskuussa 1982¹⁰. Muutos astui voimaan 1.1.1983¹¹. Tutkimuksessa käsitellään siis pääsääntöisesti vuoden 1981 ja sen jälkeen syntynyttä oikeustieteellistä aineistoa ja oikeuslähteitä.

Oikeuskirjallisuudessa sopimusehdon kohtuullistamisesta käytetään usein termiä ”sopimusehdon sovittelu” ja tähän liittyvästä oikeustoimilain 36 §:stä termiä ”yleinen sovittelusäännös”. Termi ”sovittelu” mielletään yleiskielisessä käytössä molempien osapuolien edistämänä, vapaaehtoisena menettelynä. Se ei anna oikeaa kuvaa sopimusehdon kohtuullistamisesta, joka on toisen sopimuksen osapuolen

⁹ Tässä tutkimuksessa käytetään yleisesti termiä ”yritys”. Se on tarkoitettu kuvaamaan kaikkea sellaista ammattimaista liiketoimintaa, joka tapahtuu erityyppisten yritysmuotojen muodossa.

¹⁰ Eduskunta: Asian käsittelytiedot HE 247/1981 vp.

¹¹ OikTL, Muutossäädösten voimaantulo ja soveltaminen.

yksipuolisesti aloittama tuomioistuinprosessi. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa ei lähtökohtaisesti käytetä sovitteluun viittaavia termejä.

1.4 Tutkimuksen lähdeaineisto ja tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessa käytettävä menetelmä on oikeusdogmaattinen. Oikeusdogmaattinen eli lainopillinen menetelmä keskittyy olemassa olevan oikeuden tutkimiseen, jäsentelyyn ja systematisointiin. Sen tärkein tehtävä on oikeusjärjestykseen liittyvän epätietoisuuden hälventäminen. Menetelmän tavoitteena on kuvata sitä, millaista toimintaa voimassa olevan oikeuden noudattaminen edellyttää ja mikä on oikeuden sisältö erilaisissa tosielämän oikeusongelmissa.¹² Tutkimusaineistona käytetään pääsääntöisesti voimassa olevaa lainsäädäntöä, lainvalmistelumateriaaleja sekä keskeistä oikeuskirjallisuutta ja oikeustieteen alan kannanottoja. Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä ei tässä tutkimuksessa käytetä tutkimuslähteinä, mutta ne saavat roolinsa merkittävänä oikeuslähteenä aiheen jatkotutkimuksessa.

Aarnion oikeuslähdeopin mukaan oikeuslähteet voidaan jakaa vahvasti velvoittaviin eli pakottaviin oikeuslähteisiin, heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin sekä sallittuihin oikeuslähteisiin. *Vahvasti velvoittavia* oikeuslähteitä ovat laki ja maantapa. *Heikosti velvoittaviin* oikeuslähteisiin kuuluvat lainsäätäjän tarkoitus ja ennakkoratkaisun aseman saaneet korkeimman oikeuden päätökset. *Sallittuihin oikeuslähteisiin* sisältyvät kaikki ne muut oikeuslähteet, jotka eivät kuulu vahvasti velvoittaviin eivätkä heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin. Niiden tehtävänä on vahvistaa ratkaisun muuta oikeudellista argumentaatiota. Aarnion mainitsee sallittuina oikeuslähteinä oikeustieteen, arvot ja arvoasetelmat, reaaliset argumentit sekä oikeusvertailevat ja oikeushistorialliset argumentit.¹³

¹² Husa ja muut 2005, s. 13.

¹³ Aarnio 1989, s. 220—221.

Tutkimuksen sisältämästä aineistosta vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin kuuluvat voimassa oleva lainsäädäntö ja maantapa. Lainsäädännön tulkinnassa oikeustoimilain sanamuodot saavat luonnollisesti merkittävän painoarvon. Koska oikeustoimilain 36 § on yleisluonteinen ja huomattavan monitulkintainen, ei sen sanamuoto itsessään tarjoa juurikaan selventävää tukea säännöksen tapauskohtaiseen soveltamiseen.

Lainsäätäjän tarkoitusta kuvaava lainvalmistelumateriaali on tässä tutkimuksessa käytettävää heikosti velvoittavaa oikeuslähdetä. Ne ovat lähtökohtaisesti alisteisia suhteessa vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin, mutta koska oikeustoimilain 36 §:n sanamuodot eivät tarjoa selvätulkintaisia ohjeita lain täsmälliseen soveltamiseen, saavat nämä heikosti velvoittavat oikeuslähteet tässä yhteydessä suuren painoarvon. Vastauksia tutkimuskysymyksiin löydetään pääsääntöisesti tästä materiaalista.

Oikeuskirjallisuus ja oikeustieteen alan kannanotot ovat sallittuja oikeuslähteitä ja ne ovat viimesijaisia suhteessa edellä mainittuihin oikeuslähteisiin. Näitä oikeuslähteitä käytetään tässä tutkimuksessa tuomaan lisää syvyyttä ja vaihtoehtoisia näkökulmia oikeuskysymyksiin, joihin ei ole selkeitä vastauksia. Tämä tutkimus ei ota kantaa esitettyjen kannanottojen oikeudellisiin painoarvoihin, vaan esittää ne mahdollista toisensuuntaista laintulkintaa puoltavina argumentteina.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Luvuissa 1.1 ja 1.2 kuvataan tarkasteltavan aiheen taustaa ja sen kasvavaa merkitystä varallisuus oikeuden piirissä. Niissä myös esitellään tutkimuksen tavoite ja tutkimuksen ensisijaiset ja toissijaiset tutkimusongelmat. Tutkimusaihe rajataan luvussa 1.3 ja siinä myös kuvataan tutkimuksen näkökulma aiheeseen sekä määritellään osa keskeisistä käsitteistä. Luku 1.4 kuvaa lyhyesti tutkimuksessa käytettäviä lähdemateriaaleja ja niiden luokittelua oikeustieteen keinoin, eri materiaalien keskinäisiä suhteita sekä nostaa esiin tutkimusaiheelle ominaisia lähdemateriaalin tyyppisiä. Tässä luvussa esitellään myös käytetty tutkimusmenetelmä.

Pääluvussa 2 ja sen alaluvuissa 2.1 ja 2.2 esitellään oikeustieteen piirissä vallitseva periaate sopimuksen sitovuudesta sekä pohditaan erilaisia poikkeuksia tähän periaatteeseen. Tämän jälkeen luku 2.3 esittelee oikeustieteellisen taustan ja lainsäädäntötyön vaiheet, joiden pohjalle oikeustoimilain 36 § eli niin kutsuttu yleinen sovittelusäännös perustuu. Tämän luvun sisältö toimii myös hyödyllisenä pohjustuksena pääluvulle 3, sillä siinä nostetaan lainsäädäntötyön kuvaamisen yhteydessä esiin myös niitä oikeuspoliittisia tavoitteita, joita oikeustoimilain muutokselle haettiin, sekä myös niitä vaikutuksia, joita nimenomaisesti pyrittiin välttämään.

Pääluku 3 esittelee sopimusehdon kohtuuttomuuden nykyistä oikeustilaa. Sen alaluvussa 3.1.1—3.1.3 luokitellaan ja kuvataan ensin sopimusehdon kohtuuttomuuden perusteita tavalla, joka on aiheeseen perehtymättömälle helposti lähestyttävä. Kuvaus on pintapuolinen ja jokainen sopimusehdon kohtuuttomuutta aiheuttava perusteen tyyppi on esitelty omassa alaluvussaan. Tarkoituksena on tarjota lukijalle yhdellä tavalla jäsennelty kuva siitä, missä vaiheessa sopimuksen elinkaarta ja mistä syistä sopimusehdon kohtuuttomuuden perusteet voivat syntyä. Luvuissa 3.2—3.4 kuvataan kohtuullistamisen taustalla vaikuttavia periaatteita, kohtuullistamisen käytännön menettelytapoja sekä kohtuullistamisen erilaisia oikeudellisia seurauksia.

Sopimusehdon kohtuuttomaksi toteamisen ja sen yrityksen liiketoimintaan ja liiketalouteen kohdistuvia vaikutuksia pohditaan pääluvussa 4. Tässä pääluvussa näkökulma on vahvasti sopimusehdon kohtuullistamista vastustavan osapuolen. Sen ensimmäisessä alaluvussa 4.1 kuvataan liikesopimuksille tyypillisiä piirteitä, minkä jälkeen luvussa 4.2 esitetään näkemyksiä siitä, että sopimusehdon kohtuullistamisen oikeuskysymyksessä on olemassa myös sopimuksen toisen osapuolen liiketoimintaintressi, joka tulee huomioida. Luvuissa 4.3—4.5 nostetaan esiin kolme yrityksen eri toiminnan osa-aluetta, joihin sopimusehdon kohtuullistamisella on selkeästi havaittava syy-seuraussuhde.

Viimeisessä pääluvussa 5 esitellään tutkimuksen merkittävimmät johtopäätökset. Sen alaluvussa 5.1 tiivistetään tutkimuksen keskeisimmät havainnot ja luvussa 5.2 pohditaan sitä, millaista jatkotutkimusta tämän työn pohjalta olisi perusteltua tehdä.

2 Sopimuksen sitovuus ja kohtuullisuus oikeudellisina periaatteina

2.1 Sopimuksen sitovuuden lähtökohta

Sopimusoikeuden normien tarkoituksena on luoda vaihdannan varmuutta ja toisen sopimusosapuolen käyttäytymisen ennakoinnin mahdollistamista. Näiden normien joukossa sopimuksen sitovuuden periaatteella on keskeisin merkitys ja sitä pidetään sopimusoikeuden klassisena perustana. Sitä on myös kuvattu koko oikeusjärjestelmän kulmakiveksi¹⁴. Siihen tukeutuen osapuolet voivat tehdä sitoumuksia toisiaan kohtaan ja näiden sitoumusten täytäntöönpano voidaan viimekädessä suorittaa tuomioistuineläytöksen ja muiden viranomaisten velvoittamana.¹⁵ Erityisesti liikesopimuksissa sopimussitovuuden periaatteella on vahva merkitys¹⁶.

Nystén-Haaralan mukaan sopimuksen sitovuuden reaalisesti perusteluksi on oikeustieteen piirissä esitetty sitä, että korkein oikeus on ollut pidättyväinen kohtuullistamaan epätasavertaisessa asemassa olevien yritysten välisiä liikesopimuksia¹⁷. Hän toteaa, että syynä tähän ollut se, että yleisesti edellytetään, että liike-elämässä toimivien on ymmärrettävä, millaisiin sopimuksiin nämä ovat ryhtyneet.

Sopimuksen sitovuuden periaate ei ole liikesopimuksissakaan silti ehdoton. Periaate lähtee siitä perusoletuksesta, että kumpikin sopijapuoli ovat tietoisia oikeustoimea ympäröivistä merkityksellisistä olosuhteista ja että he toimivat vilpittömässä mielessä. Toisen osapuolen vilpillisellä mielellä on merkitystä liikesopimuksen oikeusvaikutusten syntymiseen ja sopimuksen sitovuuteen¹⁸. Sitovuuden periaatteen sisälle on myös syntynyt poikkeussääntö, jonka perustana on heikomman osapuolen suoja. Se voi myös

¹⁴ PeVL 3/1982 vp s. 1.

¹⁵ Saarnilehto ja muut 2012, s. 82; Hemmo 2003a, s. 49.

¹⁶ Ahlfors 2016, s. 9; Aurejärvi 1979, s. 725; Hemmo 2003a, s. 49; Saarnilehto & Annola 2018, s. 19.

¹⁷ Nystén-Haarala 2014, s. 1036—1037.

¹⁸ OikTL 30 §.

antaa jälkikäteistä suojaa heikommassa asemassa olevalle osapuolella tilanteissa, joissa liikesopimusta tulkitaan sen voimaantulon jälkeen. Sopimussitovuuden periaate edellyttää myös osapuolten keskinäistä lojaliteettia, eli sitä, että toisen osapuolen tulee omassa toiminnassaan ottaa kohtuullisessa määrin huomioon myös sopimuskumppaninsa edut. Sopimussitovuuden periaate olettaa myös kohtuullisuutta liikesopimuksen osapuolten suoritusten kesken. Liikesopimuksen sisällön kohtuullisuuden arvioimisen oikeuslähde on oikeustoimilain 36 §. Tämän säännöksen mukainen arviointi on tuomioistuimen suorittamaa kokonaisharkintaa ja sen perusteella tapahtuva liikesopimuksen kohtuullisuuden tasapainotus kohdistuu yleensä vain joihinkin sopimuksen ehtoihin.¹⁹

2.2 Kohtuullisuusperiaatteen oikeuslähteet

Oikeustoimilaki sisältää keskeistä lainsäädäntöä yritysten välisten oikeustoimien perustamisesta ja niiden voimassaolosta. Se sisältää myös säännöksiä valtuuttamisesta, oikeustoimien pätemättömydestä sekä joukosta muita erityisiä oikeuskysymyksiä²⁰. Oikeustoimilaki on luonteeltaan pakottava säädös, eli se syrjäyttää sopimuksen osapuolten keskenään sopimat, mutta lain kanssa ristiriitaiset sopimusehdot. Se on myös luonteeltaan yleislaki ja sen määräykset tulevat syrjäytetyksi, mikäli sopimuksen muodostamaa oikeustoimea säädellään jonkin erityislain säännöksin.

Oikeustoimilaki sai merkittävän, oikeustoimen kohtuullistamista koskevan päivityksen vuonna 1982. Hallituksen esityksen 247/1981 mukaisesti, oikeustoimilain 36 §:än lisättiin kolme uutta momenttia, joilla määrättiin kohtuuttomaksi väitetyn sopimusehdon arvioinnista sekä kohtuuttomaksi arvioidun ehdon kohtuullistamisesta. Päivitetty 36 § muotoiltiin siten, että sen kolmas momentti toteaa yksiselitteisesti, että oikeustoimen kohtuullistaminen voi kohdistua myös vastikkeeseen eli toisin sanoen

¹⁹ Saarnilehto & Annola 2018, s. 19—25.

²⁰ OikTL sisällysluettelo.

sopimuksen määrittelemään hintaan. Oikeustoimilain 36 §:ä voidaan perustellusti pitää laveasti kirjoitettuna ja tullessaan sovelletuksi, sen vaikutukset voivat olla sopimuksen osapuolien kannalta merkittäviä. Oikeustoimilain sopimusehdon kohtuullistamista käsittelevä 36 § kuuluu seuraavasti:

”Jos oikeustoimen ehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan joko sovittaa tai jättää se huomioon ottamatta. Kohtuuttomuutta arvosteltaessa on otettava huomioon oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema, oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat.

Jos 1 momentissa tarkoitettu ehto on sellainen, että sopimuksen jääminen voimaan muilta osin muuttumattomana ei ole ehdon sovittelun vuoksi kohtuullista, sopimusta voidaan sovittaa muiltakin osin tai se voidaan määrätä raukeamaan.

Oikeustoimen ehtona pidetään myös vastikkeen määrää koskevaa sitoumusta.”²¹

Oikeustoimilakia sekä sen 36 §:ä sovelletaan pääsääntöisesti varallisuusosoikeuden alalla, mutta oikeustieteessä on esitetty myös perusteltuja näkemyksiä siitä, että säännös voisi soveltua määrätyn rajoituksen myös esimerkiksi yhtiöoikeuden sekä perhe- ja jäämistöoikeuden alalla.²²

Wilhelmssonin mukaan niin Suomessa ja muissakin Pohjoismaissa kohtuusperiaatteella on koko niiden sopimusoikeuden oikeudenalan läpäisevä vaikutus. Sen ytimessä on kattava kohtuullisuusperiaate. Keskeisenä oikeusnormina on myös toteamus siitä, että tehty sopimus voi johtaa kohtuuttomiin lopputuloksiin, ja että tällaisia sopimuksia tulee voida kohtuullistaa tuomioistuimessa. Edellä mainitun periaatteen käänteinen ilmaisutapa on todeta, ettei tuomioistuinta saa käyttää kohtuuttomien sopimusehtojen toteuttamiseen. Kohtuullisuusperiaatetta ilmaisevat kunkin Pohjoismaan kansallisista lainsäädännöistä löytyvät oikeustoimen kohtuullistamista koskevat 36 §:t. Suomen lainsäädännössä sopimusehtojen kohtuullistamista koskeva säännös löytyy

²¹ OikTL 36 §, momentit 1–3.

²² Saarnilehto ja muut 2012, s. 466; Saarnilehto ja Annola 2018, s. 172. Kumminkin teokset myös toteavat varallisuusosoikeuden käsitteen saaneen hyvin laajan merkityksen oikeustoimilain tulkinnan yhteydessä.

oikeustoimilaista ja muissa maissa heidän vastaavista säädöksistään. Pohjoismaiden 36 §:n säännöksiä katsotaan olevan laajempia kuin muissa Euroopan maissa voimassa olevat vastaavat säännökset.²³

2.3 Oikeustoimilain 36 §:n perusteet ja lainvalmistelu

Nykyisen oikeustoimilain 36 §:n säätämisen tavoitteena oli 1980-luvun alussa selventää suhtautumista kohtuuttomiin sopimuksiin ja ennaltaehkäistä kohtuuttomiksi tulkittavien ehtojen käyttöä²⁴. Niin Suomessa kuin muissakin Pohjoismaissa katsottiin yleisesti, että sopimuksen pätemättömyyden yleislausekkeen roolin saanut kunnianvastaisen ja arvottoman menettelyn kielto ei enää riittänyt oikeudellisena työkaluna, sillä kyseisen säännöksen soveltaminen vaikuttaa koko sopimuksen voimassaoloon, ei vain ongelmalliseksi väitettyyn sopimusehtoon²⁵.

Vastaavan tyyppisiä, sopimuksen kohtuullistamisen mahdollistavia säädöksiä oli saatettu voimaan Ruotsissa vuonna 1976 ja Tanskassa vuonna 1975. Norjassa asian valmistelu oli tuolloin vielä kesken ja tuon valmistelutyön suuntaviivat seurasivat pitkälti Ruotsin ja Tanskan lainsäädäntöä. Suomessa lainvalmistelun esitysluonnokseen saatiin lausunnot kaikkiaan 36 viranomaiselta ja järjestöltä. Suhtautuminen ehdotettuun lakimuutokseen oli pääsääntöisesti myönteinen, mutta sääntelyn yksityiskohtiin liittyvissä kysymyksissä lausunnonantajien mielipiteet jakautuivat.²⁶

Valtiovahdon poliittista tahtoa lakimuutoksen suhteen kuvaa pääministeri Kalevi Sorsan Pirkanmaan yrittäjäpäivien yhteydessä 19.9.1982 pitämä puhe, jossa korostettiin silloinen huolestuneisuus päivittäistavarakauppioiden ja huoltoasemayrittäjien alisteisesta sopimusasemasta suhteessa omiin keskusliikkeisiinsä. Huoli esitettiin myös

²³ Wilhelmsson 2008, s. 45.

²⁴ Saarnilehto ja muut 2012, s. 464.

²⁵ Nystén-Haarala 2014, s. 1036.

²⁶ HE 247/1981 vp s. 6–9.

maatalouden, pienvalmistajien, verstaiden ja kuljetusten parissa toimivien yrittäjien asemasta. Puheessa muistutettiin, että kysymys yrittäjänsuojasta on Sorsan hallituksen ohjelmassa, ja että edellisen hallituksen liikkeellelaittama valmistelutyö oikeustoimilain muuttamisesta siten, että kohtuuttomien sopimusehtojen sovittelu mahdollistuisi, on eduskunnan käsittelyssä.²⁷

Useissa lainvalmistelun aikana saaduissa asiantuntijalausunnoissa todettiin, että ehdotetun lakimuutoksen yleinen muoto jättää säännöksen tavoitteleman oikeusturvan melko epämääräiseksi, sillä usein vain yksityiskohtainen ja pakottava lainsäädäntö antaa tehokkaan lainsuojan²⁸. Ehdotettu lakimuutos oli kylläkin pakottava, mutta yksityiskohtainen se ei ollut. Uuden ehdotetun säännöksen yleisluonteisuudesta ja sen sanamuodon laajasta soveltamisalasta kertoo myös se, että samalla kun 36 § :n uusi sisältö asetettiin voimaan, poistettiin kahdeksasta erityislaista niiden omat kohtuullistamisäännökset ja niiden tilalla astuivat voimaan viittaukset oikeustoimilain uuteen 36 §:än²⁹.

Lain valmistelun yhteydessä kiinnitettiin huomiota myös kohtuuttomuuden käsitteen määrittämiseen. Oikeustoimilain 36 §:n lakimuutosehdotuksessa kohtuuttomuus liitetään haitalliseen seuraamukseen toiselle osapuolelle. Saman muutoksen suotuisaa vaikutusta toiselle osapuolelle ei huomioida arvioinnissa. Tästä syystä lausuntokierroksen aikana ehdotettiin muutosta tulevan lain sanamuotoon siten, että kohtuuttomuuden toteaminen vaatisi vastaavasti toiselle osapuolelle tapahtuvaa suotuisaa seuraamusta. Tällaista sanamuotoa lopulliseen säännökseen ei kuitenkaan sisällytetty. Perusteena oli se, että sopimussuhteissa ehto voi todellakin usein antaa toiselle osapuolelle kohtuutonta etua, mutta näin ei aina ole. Etu voi tulla myös ulkopuolisen tahon hyväksi tai minkäänlainen etu voi jäädä kokonaan syntymättä. Oikeusministeriö totesi omassa lausunnossaan, että toiselle osapuolelle haitallisen ja toiselle osapuolelle suotuisan

²⁷ Sorsa 1982; s. 8—9.

²⁸ Ahola 1982, s. 2; Aurejärvi 1982, s. 4.

²⁹ HE 247/1981 vp s. 24—28.

seuraamuksen edellyttäminen kohtuuttomuuden toteamiseksi johtaisi lopputulokseen, jota ei toivota.³⁰ Tällöin kohtuuttomasta sopimusehdosta haitallista seuraamusta saava osapuoli pystyisi hakea oikeusturvaa vain, mikäli toinen osapuoli vastaavasti saisi suotuisaa seuraamusta. Tällainen oikeusturvan puute ei ollut lainsäätäjän tarkoitus.

Lainvalmistelun yhteydessä esitettiin myös, että lain tarkoittama kohtuuttomuus tulisi rajata siten, että siihen johtaneet syyt olivat olleet osapuolten tiedossa tai heistä riippuvaisia. Toisin ilmaistuna, kohtuuttomuuden toteaminen edellyttäisi sitä, että sen syntyminen on ollut osapuolista riippuvainen tapahtumasarja. Tällainen ehdotettu määritelmä rajaisi kohtuuttomuusharkinnan ulkopuolelle olosuhteiden muutoksesta aiheutuvat kohtuuttomuudet, mikä ei myöskään ollut lainsäätäjän tarkoitus. Näin ollen myöskään tätä ehdotusta ei huomioitu lainsäädännön lopullisessa sanamuodossa.³¹ Molemmat edellä kuvatut, mutta lainsäädäntövaikutuksetta jääneet lausunnot tuovat merkittävät perustelunsa oikeustoimilain 36 §:n tulkintaan sekä etenkin siihen, että lainsäätäjän tarkoitus on ollut nimenomaisesti pitää säännös laajasti sovellettavana ja ilman ylimääräistä yksityiskohtaisuutta.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunto kiinnitti huomiota ehdotetun lainsäädännön taannehtivaan vaikutukseen ja totesi, että vallitsevan oikeusperiaatteen mukaan uusi laki on säädettävä siten, että se ei voimaantullessaan saa muuttaa eikä järkyttää aikaisemmin voimassa olleen lain perusteella tehtyjä oikeussuhteita. Perustuslakivaliokunnan mukaan hallituksen esityksestä oli tulkittavissa, että jo tehtyihin oikeustoimiin sovellettaisiin vain vähäisenä pidettäviä tuomioistuimen päätöksiä ja niiden kautta yleisiä oikeusperiaatteita. Osapuolten välillä ennen lakimuutoksen voimaantuloa tehtyjen suoritusten palautus ei hallituksen esityksen perusteella ollut uuden lainsäädännön taannehtivan soveltamisen mahdollinen seuraus. Tämä tulkinta teki mahdolliseksi säätää lakimuutos tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.³² Suuri

³⁰ Arjanne 1982, s. 1—2; Oikeusministeriö 1982, s. 1.

³¹ Arjanne 1982, s. 1—2; Oikeusministeriö 1982, s. 1.

³² PeVL 3/1982 vp s. 2—4.

valiokunta puolsi lakiehdotuksen hyväksymistä lakivaliokunnan ehdottamin muutoksin 2.11.1982³³. Lakimuutos hyväksyttiin eduskunnan istunnossa 12.11.1982, presidentti Mauno Koivisto allekirjoitti lain 17.12.1982 ja se astui taannehtivana voimaan 1.1.1983³⁴.

³³ SuVM 136/1982 vp s. 1.

³⁴ OikTL, Muutossäädösten voimaantulo ja soveltaminen; Säädos 17.12.1982/956.

3 Sopimusehdon kohtuuttomuus

3.1 Sopimusehdon kohtuuttomuusperusteiden luokittelu

3.1.1 Osapuolten epätasaveroisuus sopimuksen syntyessä

Sopimusehdon kohtuuttomuusharkintaan liittyvän lainsäädännön syntymisessä oli suuri merkitys sillä, että tuolloin useilla liike-elämän aloilla katsottiin olevan sopimuskäytäntöjä, joissa sopimusten osapuolina oli keskenään hyvin erilaisissa voima-asemissa olevia yrityksiä. Vahvemmassa asemassa olevien yritysten katsottiin asettavan heikommassa asemassa oleville sopimuskumppaneilleen kohtuuttomia sopimusehtoja ilman, että niiden sisällöstä olisi voinut tosiasiallisesti neuvotella.

Lainvalmistelun yhteydessä hallituksen lakiesitys mainitsee useita tekijöitä, joita voidaan pitää sopimusosapuolien keskinäistä epätasaveroisuutta aiheuttavina. Epätasaveroisuus tarkoittaa sitä, että toinen osapuoli on toista osapuolta ”heikommassa” asemassa. Heikompi asema voi johtua usein siitä, että heikompi osapuoli on riippuvainen sopimussuhteessa vahvempana koetun osapuolen toiminnasta tai äärimmäisessä tilanteessa heikommalla osapuolella ei ole muuta vaihtoehto kuin tehdä sopimus toisen osapuolen määrittämin ehdoin.³⁵

Tällaisissa olosuhteissa syntyneen liikesopimuksen ehdot ja sopimussuoritteet voivat olla oikeustoimilain 36 §:n mukaisessa tarkastelussa riittävässä tasapainossa, mutta voidaan esittää perusteltu kysymys siitä, onko heikomman osapuolen todellinen sopimusvapaus toteutunut.

³⁵ HE 247/1981 vp s. 3.

3.1.2 Sopimussuoritteiden epätasapaino sopimuksen syntyessä

Edellisen luvun kuvaama sopimuksen osapuolien epätasaveroisuuden näkyvänä tuloksena on usein se, että osapuolien välisten sopimussuoritteiden välillä ei vallitse riittävää tasapainoa sopimuksen laatimisen ja sen voimaantulon yhteydessä. Kohtuuttomuuden tilanne syntyy, mikäli sopimuksen osapuolilleen aiheuttamat velvollisuudet ovat ilman hyväksyttävää syytä epäsuhteessa toisiinsa nähden³⁶. Tällaisen tilanteen syntyminen ei edellytä sopimusten osapuolten epätasavertaisuutta, vaan sopimussuoritteiden epätasapaino voi olla olemassa myös tasaveroisiksi katsottujen osapuolien välillä tai epätasapaino voi olla heikommaksi katsotun osapuolen hyväksi.

3.1.3 Sopimussuoritteiden epätasapainon syntyminen sopimuksen aikana

Kolmas peruste sopimusehdon kohtuuttomuudelle on ajan kulumisen myötä sopimussuoritteiden alkuperäiseen tasapainoon syntynyt epätasapaino. Tällaisessa tilanteessa sopimus on ollut tasapainoinen sen syntymisen hetkellä, mutta sen jälkeen sopimuksen toimintaympäristö on muuttunut tavalla, johon sopimuksessa ei ole osattu varautua. Odottamaton muutos aiheuttaa tällöin tilanteen, jossa sopimuksen ulkopuolinen olosuhdemuutos järkyttää sopimussuoritteiden tasapainon ja aiheuttaa toiselle osapuolelle tämän haitaksi tapahtuvan kohtuuttoman sopimusvaikutuksen. Kohtuuttomuuden toteamisen edellytyksenä ei ole vastaavaa toisen osapuolen hyväksi tapahtuvaa muutosta.

³⁶ Hemmo 2003b, s. 47.

3.2 Sopimusehtojen kohtuullistamisen periaatteet

Oikeustoimilain 36 §:n perusteella sinänsä pätevä³⁷, mutta kohtuuttomaksi katsottu sopimusehto voidaan kohtuullistaa siten, että sopimus on kokonaistarkastelussa jälleen kyseisen säännöksen epäsuoraan määrittämässä tasapainossa³⁸. Sopimusehto voidaan myös 36 §:n ensimmäisen momentin perusteella jättää kokonaan huomioitta. Mikäli sopimuksen kohtuullisuutta ei voida palauttaa sen ehtoja muuttamalla, voidaan sopimus määrätä kokonaisuudessaan raukeamaan.³⁹ Säännökseen ei ole kirjattu tarkempia määriä siitä, mitä sopimusehdon ”kokonaan huomioitta jättäminen” tai sopimuksen ”raukeaminen” tarkoittaa käytännön oikeusvaikutusten kannalta.

Mikäli tuomioistuin toteaa sopimusehdon kohtuuttomaksi, voi se muuttaa ehdon sisältöä oman harkintansa mukaan esimerkiksi perustuen muunnelmaan alkuperäisestä ehdosta. Se voi myös asettaa kohtuuttomaksi todetun ehdon tilalle sellaisen ehdon, joka olisi sopimussuhteessa muutoin voimassa. Vaihtoehtona on myös korvata kohtuuttomaksi todettu ja tämän seurauksena sivuutettu sopimusehto tahdonvaltaisen lainsäädännön määräyksiin, mikäli tällainen on mahdollista suhteessa sopimuksen kokonaisuuteen. Mikäli mikään edellä kuvatuista vaihtoehtoista ei ole tuomioistuimelle mahdollinen, jää sopimukseen sivuutetun ehdon jälkeensä jättämä aukko, joka voi kyseenalaistaa koko sopimuksen tarkoituksenmukaisuuden. Mikäli sopimusehtoihin syntynyt aukko koskee ns. oikeustoimen tilapäistä ainesosaa, eikä sille ole olemassa vastaavaa soveltuvaa tahdonvaltaista sääntelyä, ei sivuutetun ehdon tilalle tule korvaavaa sopimusnormia. Esimerkkinä tällaisen tyyppisestä ehdosta on mainittu kilpailukieltoehto. Mikäli sivuutettu ehto ja sopimukseen jäänyt aukko on sopimuksen jatkumisen sekä voimassaolon kannalta olennainen ainesosa ja jota ilman

³⁷ Oikeustoimilain 36 §:n soveltamisen edellytys on se, että kyseinen sopimus on pätevä, eli siihen ei liity mitään pätemättömyysperusteita. Pätemättömyysperuste vaikuttaa koko sopimuksen voimassaoloon, kun taas puolestaan kohtuullistamisperusteella pyritään lähtökohtaisesti yhden tai useampaan sopimusehdon muuttamiseen itse sopimuksen pysyessä voimassa.

³⁸ Oikeustoimilain 36 § määrittelee ainoastaan sen, mitä on pidettävä kohtuuttomana sopimusehtona tai sopimuksena. Mikäli ehto ei ole kohtuuton, on se tällöin kohtuullinen. Mikäli koko sopimus ei ole kohtuuton, on se tällöin kohtuullinen.

³⁹ Hemmo 2003b, s. 93; OikTL, 36 §.

sopimussuhdetta ei voi jatkaa, on tuomioistuimella laaja harkintavalta myös tällaisten tilanteiden suhteen. Sopimuksen olennaisia ainesosia ovat esimerkiksi toimitusaika sekä kauppahinta.⁴⁰

Koko sopimuksen raukeamista, tätä lievempien kohtuullistamistapojen osoittautuessa toimimattomiksi, on pidettävä poikkeuksellisena. Mikäli sopimukseen ei löydetä riittävää tasapainoa, määrää tuomioistuin sopimuksen raukeamaan. Oikeuskirjallisuudessa on esitetty myös näkemys, jonka mukaan koko sopimuksen raukeaminen edellyttäisi kahden tai useamman ehdon toteamista kohtuuttomiksi^{41, 42}

Kohtuullistamisen oikeusvaikutuksia arvioitaessa on myös pohdittava sitä, mihin tasapainopisteeseen saakka sopimusehdon kohtuuttomuutta tulisi tasapainottaa. Kohtuullistamisen tavoite voi olla joko osapuolten sopimussuoritteiden alkuperäisen tasapainon palauttaminen tai se voi olla osapuolten saattaminen tilanteeseen, jossa sopimustasapainon kohtuullistamista edellyttävää rajaa ei ole vielä ylitetty. Yleinen tulkinta tähän liittyen perustuu lain esitöiden kirjaukseen ”riittävästä” tasapainosta, mikä yhdessä vähimmän puuttumisen periaatteen kanssa puoltaa jälkimmäistä kohtuullistamisen tavoitetasoa.⁴³ Kohtuullistamisen ei siis tarvitse palauttaa alkuperäistä sopimussuoritteiden tasapainoa, vaan tuomioistuimen päättämä määrä siirtymistä tätä alkuperäistä tasapainotilaa kohti on riittävää.

3.3 Sopimusehtojen kohtuullistamisen menetelmät

Sopimusehdon kohtuuttomuuden harkinta ja sen mahdollinen kohtuullistaminen tapahtuvat tuomioistuimessa. Oikeuskirjallisuudessa esitetään useita erilaisia näkemyksiä siitä, mitä kannetyyppejä sopimusehdon kohtuullistamisen vaatimiseen tulisi

⁴⁰ Ahlfors 2016, s. 14—16; Hemmo 2003b, s. 94.

⁴¹ Ämmälä 1985, s. 914. Esitetty näkemys perustuu kirjoittajan tulkintaan oikeustoimilain 36 §:n ja sen toisen momentin sanamuodosta.

⁴² Ahlfors 2016, s. 20—21.

⁴³ Ahlfors 2016, s. 13.

käyttää. Kaiston ja Ahlforsin näkemyksen mukaan tuomioistuimelle voidaan esittää muotoamiskanne oikeustoimilain 36 §:n mukaisen kohtuullistamisen aloittamiseksi⁴⁴. Tämä näkemys perustuu siihen, että kanteen nostaja vaatii tuomioistuimelta voimassa olevan oikeustilan muotoamista, eli kyseisen oikeustilan tai oikeussuhteen muuttamista koskevaa tuomiota⁴⁵. Tällaisessa tapauksessa sopimusehdon kohtuullistamista vaativa osapuoli toimii kantajana.

Ahlfors esittää myös, että kohtuullistamista voidaan vaatia myös nostamalla vahvistuskanne, jonka tarkoituksena on saada tuomioistuimelta kannanotto jostain sopimuksen yksityiskohdasta ja sen tulevaisuuteen suuntautuvasta soveltamisesta⁴⁶. Kannanotto tapahtuu tällöin oikeustoimilain 36 §:n kontekstissa ja kohdistuu kyseisen yksityiskohdan väitettyyn kohtuuttomuuteen. Tällainen vahvistuskanne on tyypiltään negatiivinen, mikä tarkoittaa sitä, että sopimusehdon kohtuullistamista vaativa kantaja hakee tuomioistuimen vahvistusta omalle käsitykselleen siitä, että tämän ja vastaajan välillä ei ole tiettyä oikeussuhdetta ja varmuuden saamista siitä, kuinka oikeus tulkitsee asiaan liittyvää tosiseikastoa⁴⁷.

Ahlforsin mukaan tavallisin liiketaloudellinen tilanne, jossa sopimusehdon kohtuullistamista voidaan vaatia, on kuitenkin suorituskanteen vastustaminen vetoamalla sopimusehdon tai sopimuksen kohtuuttomuuteen⁴⁸. Tällaisessa tilanteessa voimassa olevan sopimusehdon kohtuuttomaksi kokeva osapuoli jättää oman sopimussuoritteensa osittain tai kokonaan suorittamatta. Tämän suoritteen saadakseen sopimuksen toinen osapuoli nostaa suorituskanteen, jota vastustetaan kohtuuttomuusperusteella. Poiketen kahdesta ensin kuvatusta kannetyypistä, suorituskanteen vastustamisen tapauksessa sopimusehdon kohtuullistamista ajava osapuoli onkin tässä tapaustyyppissä vastaajan asemassa.

⁴⁴ Ahlfors 2016, s. 16; Kaisto 2008, s. 120.

⁴⁵ Ahlfors 2016, s. 16; Kaisto 2008, s. 120, Vuorenpää ja muut 2021, s. 506.

⁴⁶ Ahlfors 2016, s. 16.

⁴⁷ Vuorenpää ja muut 2021, s. 503—504.

⁴⁸ Ahlfors 2016, s. 16.

3.4 Sopimusehtojen kohtuullistamisen seuraukset

Pätemättömyyden olennaisin seuraus on se, että pätemättömän sopimusehdon suoritusvelvollisuus jää syntymättä tai jo tehdyt suoritukset mahdollisesti palautetaan⁴⁹. Pätemätön sopimusehto tai sopimus ei siis saa aikaan kirjauksensa mukaisia oikeusvaikutuksia ja pätemättömyyden edellytyksiä käsitellään oikeustoimilain muissa pykälissä. Siitä huolimatta, että oikeustoimilain 36 §:n seuraamuksia on oikeuskirjallisuudessa lähestytty myös *pätemättömyyden* käsitteen kautta, on tärkeää käsitellä kohtuullistamisen seuraamuksia sopimussidonnaisuuden *raukeamisen* termillä tai *oikeustoimen tehottomuuden* käsitteellä⁵⁰. Myös termi ehdon ”*sivuuttaminen*” on mahdollinen ja oikeuskirjallisuudessa käytetty.

Tuomioistuimen suorittamassa sopimuksen kohtuullistamisessa on mahdollista, että sopimusehtoa kohtuullistetaan uuteen muotoonsa siitä päivästä eteenpäin, jolloin sopimuksen tasapainoa muuttanut asia tapahtui. Mikäli koko sopimus määrätään raukeamaan, on jo tehtyjen sopimussuoritteiden käsittelyyn kaksi pääsääntöä. Niissä tapauksissa, joissa sopimus raukeaa sopimuksentekohetkellä vallinneen eli alkuperäisen kohtuuttomuuden seurauksena, on osapuolten välillä tehdyt suoritukset yleensä palautettava. Mikäli kohtuuttomuus on syntynyt muuttuneiden olosuhteiden seurauksena eli kyseessä on jälkiperäinen kohtuuttomuus, ei samanlaista taannehtivaa suoritusten palautusten vaikutusta tulisi seurata^{51, 52}.

⁴⁹ Hemmo 2003a, s. 321—322.

⁵⁰ Ahlfors 2016, s. 22.

⁵¹ Ämmälä 1985, s. 914—915.

⁵² Ahlfors 2016, s. 16, 21—22.

4 Liikesopimuksen kohtuullistamisriskien merkitys yrityksille

4.1 Liikesopimusten erityispiirteitä

Erilaisten varallisuus oikeudellisten oikeustoimien joukossa liikesopimukset ovat merkittäviä oikeudellisia välineitä, joilla muodostetaan kaupallista yhteistoimintaa ja joita käytetään monimuotoisten toimintojen suunnitteluun⁵³. Niiden osapuolina ovat yritykset, jotka liikesopimusten muodossa ilmaisevat tahtonsa tehdä keskinäistä ja vastikkeellista yhteistyötä⁵⁴.

Liikesopimusten keskeinen erikoispiirre on se, että ne ovat tyypillisesti lainsäädännön yksityiskohtaisen sääntelyn ulkopuolella. Niille on siis annettu laaja yksityisautonomia, mikä tarkoittaa osapuolten oikeudellista valtaa päättää sopimussuhteistaan. Yksityisautonomia on rajoitettu lähinnä varallisuus oikeudellisilla normeilla, joita ovat säännöt ja periaatteet. Sääntömuotoisia normeja ovat esimerkiksi lainsäädännön tarkkaa määrämuotoisuutta vaativat tai yksiselitteiset ja ehdottomat säädökset. Näitä merkittävämpi normien ryhmä ovat kuitenkin oikeudelliset periaatteet. Sopimusoikeus on periaateohjautuvaa oikeuden aluetta ja periaatteet ohjaavat erityisesti tuomioistuimen ratkaisutoimintaa. Merkittäviä periaatteita ovat aikaisemmin kuvatut sopimusvapaus, lojaliteetti periaate ja kohtuullisuuden periaate.⁵⁵

Tunnusomainen piirre liikesopimuksille on myös niiden sisältämä liiketoiminnallinen harkinta eli business judgement. Tällä tarkoitetaan symbioosia, jossa kummankin osapuolen yksilöllisistä tavoitteista sopimusta kohtaan muodostuu liikesopimuksen yhteinen tarkoitus.⁵⁶ Liiketoiminnallisen ja vakaan harkinnan tuloksena syntynyt, mutta toiselle osapuolelle epäedullinen sopimus ei ole lähtökohtaisesti kohtuullistettavissa, sillä lainsäädännön tarkoituksena ei ole vakaassa harkinnassa tehtyjen huonojen

⁵³ Saarnilehto ja muut 2012, s. 73.

⁵⁴ Termillä ”yritys” tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kaikkia niitä yritysmuotoja, joiden piirissä suoritetaan ammattimaista liiketoimintaa.

⁵⁵ Saarnilehto ja muut 2012, s. 73–76; Saarnilehto & Annola 2018, s. 13.

⁵⁶ Saarnilehto ja muut 2012, s. 73.

sopimusten jälkikäteinen tasapainottaminen⁵⁷. Kohtuullistamisen ei myöskään tule ulottua pieleen menneiden asioiden oikaisukeinoina niin pitkälle, että se heikentää osapuolten huolellisuusvelvollisuuteen täyttämistä sopimuksen laatimisen yhteydessä.

4.2 Sopimuksen kohtuullistamisriski osana yrityksen liiketoimintariskiä

Oikeustoimilain 36 §:än liittyvät perustelut ja säännöksen oikeustieteellinen kommentointi keskittyvät usein näkökulmaan siitä, että yleisten oikeusperiaatteiden valossa on suotavaa tarjota liikesopimuksen toiselle osapuolelle keino pyrkiä korjaamaan sopimusehdon tai kokonaisen sopimuksen kohtuuttoman epäedullinen oikeusvaikutus. Tämä keino on mahdollinen kummalle tahansa osapuolelle ja tämän vuoksi sitä voidaan lähtökohtaisesti pitää tasapuolisena oikeudellisena työkaluna sopimussuhteen liiketaloudellisen tarkoituksen palauttamisessa. Se mahdollistaa, että sopimusehdosta kohtuuttoman haitallista oikeusvaikutusta osakseen saava osapuoli voi etsiä korjausta epäedulliseen tilanteeseensa ja näin pienentää sitä liiketoimintariskiä, jonka yritys on ottanut tai on ottamassa ryhtyessään uuteen sopimussuhteeseen.

Edellä kuvattu näkökulma jättää kuitenkin vähälle huomiolle sopimuksen toisen osapuolen intressit. Sen oma toiminta sopimussuhteen syntymisen yhteydessä ja sopimuksen voimassaoloaikana voi olla esimerkillistä tai tavanomaista kyvykkäämpää, mutta tästä huolimatta siihen kohdistuu mahdollisia uusia oikeusvaikutuksia joko kohtuullistetun sopimusehdon seurauksena tai äärimmäisessä tapauksessa koko sopimuksen rautessa. Tästä syystä on paikallaan myös pohtia oikeustoimilain 36 §:n vaikutusta yrityksen liiketoimintariskeihin keskittyen nimenomaisesti intressiin sopimusten muuttumattomuudesta ja sopimusehdon kohtuullistamisriskien hallintaan.

Sopimusehdon kohtuullistamisriskin realisoitumisella on joukko ennakoimattomia vaikutuksia toiselle osapuolelle. Kohtuuttomuuden toteamisen edellytyksenä ei ole

⁵⁷ Saarnilehto & Annola 2018, s. 173.

toisen osapuolen eduksi vastaavasti syntynyttä oikeusvaikutusta. Tällaisessa tilanteessa alkuperäisessä muodossaan yhä oleva sopimus aiheuttaa toiselle osapuolelle odottamatonta liiketaloudellista haittaa, kun taas toisen osapuolen tilanne on muuttumaton tai toisen osapuolen kustannuksella ennakoitua suotuisampi. Näistä jälkimmäisessä tilanteessa sopimuksen kohtuullistamista ja sopimuksen vaikutusten tasapainottamista puoltavia yleisiä periaatteita voidaan löytää esimerkiksi lojaliteettiperiaatteesta, kohtuullisuusperiaatteesta tai perusteettoman edun palauttamisen periaatteesta. Näistä huolimatta, yrityksen liiketaloudellinen tarkoitus ei puolla yrityksen saaman odottamattoman liiketaloudellisen hyödyn oma-aloitteista tasaamista tämän sopimuskumppanin kesken. Sen sijaan ensin mainitussa tilanteessa nämä samat oikeusperiaatteet eivät ole yhtä selkeästi soveltuvia. Tällaisessa tilanteessa sopimuksen toinen osapuoli ei ole saanut odottamatonta etua, eikä sopimuksen ennako-odotusten mukaisten liiketaloudellisten vaikutusten osittainkaan luovuttaminen toiselle osapuolelle lojaliteetin tai kohtuullisuuden nimissä vaikuta yrityksen edun mukaiselta.

Seuraavissa luvuissa pohditaan tarkemmin niitä keskeisiä haitallisia liiketaloudellisia vaikutuksia, joita sopimuksen kohtuullistamisriskin realisoituminen voi yritykselle aiheuttaa. Vaikutukset on jaettu suoriin liiketaloudellisiin vaikutuksiin sekä epäsuoriin vaikutuksiin yrityksen arvomuodostuksessa ja hallinnossa.

4.3 Kohtuullistamisriskin suora liiketaloudellinen vaikutus

Realisoituessaan kohtuullistamisriskin suurin suora liiketaloudellinen vaikutus on alkuperäisen sopimuksen elinkaaren ajalle laskettujen taloudellisten hyötyjen pieneneminen siitä tasosta, joita osapuoli on alun perin olettanut sopimuksen tuloksena syntyvän. Taloudellinen hyöty voi olla esimerkiksi myyntisopimukseen liittyvä uusi liikevoitto tai ostosopimukseen liittyvä uusi kustannussäästö. Yksittäisen sopimuksen kohtuullistamisen vaikutus on harvoin niin suuri, että sillä yksistään olisi merkittävää vaikutusta yrityksen liiketaloudelliseen tulokseen. Useiden sopimusten kautta

kumuloituessaan vaikutus voi kuitenkin kasvaa merkittäväksi. Alkuperäisille sopimuksille laskettujen hyötyjen alaskirjaus yrityksen sisäisissä talousennusteissa aiheuttaa tulevaisuuteen suuntautuvan haitallisen vaikutuksen, joka aikanaan siirtyy näkyväksi yrityksen ulkoiseen tuloraportointiin.

Kuten luvussa 3.3 kuvattiin, sopimusehdon kohtuullistaminen voi tapahtua vastustamalla sopimuksen toisen osapuolen suorituskannetta. Tällöin osapuolet ovat tilanteessa, jossa toinen osapuoli pidättäytyy sopimuksen mukaisesta suoritteesta vedoten sopimuksen tai sen ehdon kohtuuttomuuteen. Myyjänä toimivan yrityksen vaatiessa ostajalta sopimuksen mukaista vastiketta suorituskanteen avulla ja ostajan tätä vastustaessa, on myyjän syytä ennakoida vastikkeen maksusta pidättäytymisestä syntyvään tilapäistä kassavirtaongelmaa. Mikäli tuomioistuin ratkaisussaan kohtuullistaa sopimusta, voi tilapäinen kassavirtaongelma muuttua pidempiaikaiseksi.

Eriyisen painavia sopimusehdon kohtuullistamisen liiketaloudelliset seuraukset ovat silloin, kun sopimuksen toteuttaminen on edellyttänyt toiselta osapuolelta investointeja tai muun tyyppistä pitkäaikaista panostusta. Tällöin taloudellisten panostusten olennaisena perusteena oleva tulevaisuuden liiketoiminta voi jäädä osittain tai kokonaan toteutumatta, eikä panostukset tehnyt osapuoli saa niistä suunniteltuja liiketoimintahyötyjä. Vaikutusten ollessa huomattavia, tulee myös tuomioistuimen kohtuullistamiskynnyksen olla huomattavan korkea. Sopimuksen kohtuullistaminen yhden osapuolen hyväksi ei voi johtaa lopputulokseen, jossa toisen osapuolen sopimusasema kääntyy tämän seurauksena puolestaan kohtuuttomaksi.

4.4 Kohtuullistamisriskin vaikutus yritysarvoon ja markkina-asemaan

Sopimusehdon tai sopimuksen kohtuullistamisella ja siihen liittyvillä liiketaloudellisilla seurauksilla on oma vaikutuksensa siihen, millaiseksi yrityksen sidosryhmät näkevät sen arvonmuodostuksen. Tuottoarvoon perustuva menetelmä käyttää yrityksen

arvonmuodostukseen sen ennustettua kannattavuutta, kasvua ja riskejä⁵⁸. Mikäli yrityksen tulevaisuuden tuotot pienenevät yhden tai usean sopimuksen kohtuullistamisen seurauksena, pienenee myös menetelmää käyttäen laskettu yrityksen arvo. Julkisen kaupankäynnin kohteena olevan yrityksen arvonmuodostus tapahtuu puolestaan rahoitusmarkkinoilla. Tehokkaiden markkinoiden jatkuvan arvioinnin lopputuloksena muodostuu yrityksen markkina-arvo, joka huomioi objektiivisesti kaiken markkinoiden saatavilla olevan yritykseen liittyvän tiedon sekä myös tämän kilpailijoihin tai liiketoiminta-alaan liittyvän tiedon⁵⁹. Odottamattomat ja negatiiviset muutokset yrityksen solmimissa sopimuksissa ja niistä markkinoille tiedottaminen vaikuttavat ainakin teoriassa yrityksen markkina-arvoon, mutta tällaisen tapahtuman liiketaloudellisen merkityksen arvioiminen jää kuitenkin markkinatoimijoiden kollektiivisen ja rationaalisen toiminnan varaan.

4.5 Kohtuullistamisriskin hallinnolliset vaikutukset

Sopimuksen kohtuullistamisen riski aiheuttaa yritykselle myös hallinnollista seuraamusta silloin, kun tämän tulee valmistautua toisen osapuolen esittämiin kohtuullistamisperusteisiin ja omia näkemyksiään perustellakseen käyttää niin omia kuin ulkopuolisiakin resursseja. Riidanratkaisun lopputuloksen merkitys yritykselle kasvaa, mikäli kohtuullistamisvaatimus kohdistuu sopimuksen yksityiskohtaan, joka on käytössä yrityksen muissakin sopimuksissa. Kohtuullistamisvaatimuksen menestyminen tuomioistuimessa voi merkitä saman sopimuksen yksityiskohdan riitauttamista muidenkin sopimuskumppaneiden taholta ja vaatia yritykseltä huomattavia oikeudellisia resursseja.

Tilanteessa, jossa liikesopimuksen ehto tai sopimus kokonaisuudessaan tulee kohtuullistetuksi, vaikutuksia syntyy myös yrityksen sisäisiin toimintoihin.

⁵⁸ Seppänen 2017, s. 69. Tämä menetelmä perustuu siihen lähtökohtaan, että yrityksen kyky tuottaa omistajilleen taloudellista hyötyä on yrityksen arvon määrittäjä.

⁵⁹ Seppänen 2017, s. 67–69.

Sopimusehdoista vastaavan funktion tulisi arvioida yrityksen sopimuskäytännöt viipymättä ja tarvittaessa päivittää niitä siten, että sopimusehtojen kohtuuttomaksi todettu yksityiskohta tulee muutetuksi tai jollain toisella sopimusehdolla tasapainotetuksi. Sopimusneuvotteluista ja sopimusten solmimisesta vastaavien myynti- ja ostofunktioiden tulisi vastaavasti arvioida omia toimintatapojaan sekä sitä, vaikuttavatko mahdolliset kannustinmallit tai työntekijöiden suoritusarviointien kriteeristö siten, että yrityksen sopimuskäytäntöjen kautta syntyy toiselle osapuolelle kohtuuttomiksi katsottuja vaikutuksia.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

5.1 Tutkimuksen keskeiset havainnot

Liikesopimuksen kohtuullistamisen oikeuskysymys on moniulotteinen kokonaisuus, jossa tuomioistuimen kokonaisharkinnalla on suuri painoarvo. Se muodostaa vakiintuneen poikkeustapauksen sopimusten sitovuuden periaatteeseen, mutta tekee sen ilman oikeudellista täsmällisyyttä. Tästä syystä se on oikeudellisena työkaluna epävarma sekä kohtuuttomuuden vetoavan osapuolen että sopimuksen muuttumattomuutta puolustavan osapuolen näkökulmasta. Liikesopimuksia solmivien yritysten tulisi laadukkaalla ja ennakoivalla sopimusten laatimisella pyrkiä välttämään tilanteita, joissa sopimuksen kohtuuttomuutta joudutaan tarkastelemaan oikeustoimilain 36 §:n ja siihen liittyvien oikeuslähteiden valossa.

Sopimusehdon kohtuullistamiseen liittyvässä pohdinnassa keskitytään korostuneesti siihen, kuinka kohtuullistamisen mahdollistava lainsäädäntö toimii hyödyllisenä oikeuskeinona tilanteessa, jossa sopimuksen oikeusvaikutus on toiselle osapuolelle kohtuuttoman haitallinen. Tässä tutkimuksessa on pyritty pohtimaan myös tämän saman kysymyksen kääntöpuolta. Luvussa 4 on kuvattu niitä haitallisia vaikutuksia, joita syntyy siitä, että yrityksen solmima liikesopimus tulee kohtuullistetuksi sopimuksen toisen sopimusosapuolen vaatimuksesta. Tällaisen tilanteen liiketaloudelliset vaikutukset ovat kummallekin osapuolelle ennakoimattomia ja yritysten tulisikin omassa sopimustoiminnassaan olla tietoinen niistä sopimusehdoista ja neuvottelukäytännöistä, joilla on tavanomaista suurempi todennäköisyys tulla tulkituksi kohtuuttomiksi.

5.2 Jatkotutkimus aiheesta

Ennakoivalla sopimusten laatimisella ja sopimusten kohtuullistamisriskin tunnistamisella on yhteys liiketoiminnan riskeihin. Kriittisiksi luokitellut liikesopimukset tulisi laatia alittamaan objektiivisesti arvioitu kohtuullistamisen oikeuskynnys, mutta ne eivät silti

saa olla liiketaloudellisessa mielessä liian varovaisesti laadittuja, jolloin ne heikentävät tarpeettomasti laatijansa liiketoiminnallista asemaa. Aihepiirin oikeuskirjallisuuden perusteella voidaan todeta, että toistaiseksi ei ole olemassa seikkaperäistä oikeusdogmaattista tutkimusta siitä, missä sopimusehdon kohtuullistamisen objektiivinen kynnystaso sijaitsee erilaisissa liikesopimusten oikeuskysymyksissä.

Sopimusoikeudellisen kohtuullistamisriskin tunnistaminen ja hallinta jatkotutkimuksen kohteena vaikuttaa hedelmälliseltä tulevaisuuden tutkimusaiheelta, josta ei ole olemassa syventävää talousoikeudellista kirjallisuutta. Tämä tutkimus tarjoaa aihepiiriin sen oikeuslähteitä ja periaatteita kuvaavaa tietoa sekä näkökulmia, jotka kytkevät yhteen sopimusehdon kohtuullistamisen oikeuskysymyksen ja yrityksen liiketoimintariskien hallinnan. Jatkotutkimuksen varsinainen uusi ja merkittävästi aihetta syventävä lähdeaineisto löytyy lainvalmistelumateriaalin systemaattisesta analyysistä ja korkeimman oikeuden ennakkopäätösten sisällöstä. Näiden uusien oikeuslähteiden avulla on mahdollista muodostaa kattava kokonaiskuva siitä, missä kulkee suomalaisen lainsäädännön ja oikeuskäytännön muodostama raja sopimusehtojen kohtuullisuuden ja kohtuuttomuuden välillä.

Lähteet

- Aarnio, A. (1989). *Laintulkinnan teoria: Yleisen oikeustieteen oppikirja*. WSOY.
- Ahlfors, J. (2016). Liikesopimuksen kohtuullistamisen toteuttamisesta. *Liikejuridiikka* 3/2016, 8–29. Noudettu 14.8.2025 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/liikejuridiikka/170850001.pdf>
- Ahola, V. (1982). *Suomen Bensinikauppiain Liiton kirjallinen lausunto oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi*. Lakivaliokunnan kokous 8.10.1982.
- Aurejärvi, E. (1979). Oikeustointen kohtuullistamisen yleiset opit ja yrittäjien väliset sopimukset. *Lakimies* 1979, s. 725–745.
- Aurejärvi, E. (1982). *Kirjallinen lausunto oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi*. Lakivaliokunnan kokous 14.10.1982.
- Arjanne, A. (1982) *Starckjohann-Telko Oy:n kirjallinen lausunto oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi*. Lakivaliokunnan kokous 8.10.1982.
- Eduskunta. Asian käsittelytiedot HE 247/1981 vp. Noudettu 23.7.2025 osoitteesta <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+247/1981>
- HE 247/1981 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi*. Noudettu 23.7.2025 osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_247+1981.pdf
- Hemmo, M. (2003a). *Sopimusoikeus: 1* (2. uud. p.). Talentum : Lakimiesliiton kustannus.

Hemmo, M. (2003b). *Sopimusoikeus: 2* (2. uud. p.). Talentum : Lakimiesliiton kustannus.

Hemmo, M., & Hoppu, K. (2006). *Sopimusoikeus*. WSOYpro. Noudettu 23.7.2025 osoitteesta [https://verkkokirjahylly-almainsights-fi.proxy.uwasa.fi/teos/HAHBGXCTDG#kohta:3.\(\(20\)SOPIMUSOIKEUDEN\(\(20\)NORMISTO\(\(20\)JA\(\(20\)SOPIMUSRISKIT/piste:t4g](https://verkkokirjahylly-almainsights-fi.proxy.uwasa.fi/teos/HAHBGXCTDG#kohta:3.((20)SOPIMUSOIKEUDEN((20)NORMISTO((20)JA((20)SOPIMUSRISKIT/piste:t4g)

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. (2005). *Kirjoitetaan juridiikkaa: Ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille*. Talentum Media Oy.

Kaisto, J. (2007). Pätemättömyys ja sovittelu prosessuaaliselta kannalta. *Business Law Forum 1/2007*, s. 44—128. Noudettu 30.9.2025 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/blf/1160002.pdf>

LaVM 6/1982 vp. *Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksen johdosta oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi*. Noudettu 23.7.2025 osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/lavm_6+1982.pdf

Nystén-Haarala, S. (2014). Venäjän ja Pohjoismaiden sopimusoikeuden yleisten oppien joustavuus. *Lakimies 7–8/2014*, s. 1022–1041. Noudettu 14.8.2025 osoitteesta <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/lakimies/145180007.pdf>

Oikeusministeriö (1982). *Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston muistio oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi*. Lakivaliokunnan kokous 15.10.1982. Muistion laatijana on toiminut Leif Sevón.

Oikeustoimilaki 13.6.1929/228. Finlex. Noudettu 23.7.2025 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1929/228>

PeVL 3/1982 vp. *Perustuskalivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä 247 (1981 vp.) oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi*. Noudettu 23.7.2025 osoitteesta

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Documents/pevl_3+1982.pdf

Saarnilehto, A., & Annola, V. (2018). *Sopimusoikeuden perusteet* (8., uudistettu painos.). Alma Talent.

Saarnilehto, A., Annola, V., Hemmo, M., Karhu, J., Kartio, L., Tammi-Salminen, E., Tolonen, J., Tuomisto, J. & Viljanen, M. (2012). *Varallisuus oikeus* (2. uudistettu painos.). Sanoma Pro Oy.

Seppänen, H. (2017). *Yrityksen arvonnäätitys* (1. painos.). Alma Talent Oy. Noudettu 30.9.2025 osoitteesta [https://verkkokirjahylly-almainsights-fi.proxy.uwasa.fi/teos/DABBXXBTABBED#/kohta:YRITYKSEN\(\(20\)ARVONM\(\(c4\)\(\(c4\)RITYS\(\(20\)/piste:b4](https://verkkokirjahylly-almainsights-fi.proxy.uwasa.fi/teos/DABBXXBTABBED#/kohta:YRITYKSEN((20)ARVONM((c4)((c4)RITYS((20)/piste:b4)

Sorsa, K. (1982). *Pääministeri Kalevi Sorsan puhe Pirkanmaan yrittäjäpäivien pääjuhlassa 19.9.1982*.

SuVM 136/1982 vp. *Suuren valiokunnan mietintö n:o 136 hallituksen esityksen johdosta oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi*. Noudettu 20.8.2025 osoitteesta

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Documents/suvm_136+1982.pdf

Säädös 17.12.1982/956. *Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain muuttamisesta*. Finlex. Noudettu 23.7.2025 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/1982/956>

Vuorenpää, M., Helenius, D., Hietanen-Kunwald, P., Hupli, T., Koulu, R., Lappalainen, J., Lindfors, H., Niemi, J., Rantaeskola, S., Rautio, J., Saranpää, T., Turunen, S. & Virolainen, J. (2021). *Prosessioikeus*. (6. uudistettu painos). Sanoma Pro Oy. Noudettu 30.9.2025 osoitteesta <https://verkkokirjahylly-almainsights-fi.proxy.uwasa.fi/teos/BAFBHXETEB#piste:b0>

Wilhelmsson, T. (2008). *Vakiosopimus ja kohtuuttomat sopimusehdot* (3. uud. p.). Talentum Media Oy.

Ämmälä, T. (1985). Sopimuksen pätemättömyydestä, raukeamisesta ja sovittelusta. *Lakimies* 1985, s. 892—916.